

بسمه تعالی

حقوق شرکتهای تجاری

(شرح و نقد مقررات حاکم بر شرکتهای سهامی عام و خاص،

با مسئولیت محدود، تعاونی، تضامنی، دولتی و خارجی)

تألیف:

رضا پاکدامن

سرسامه	: پاکدامن، رضا، ۱۳۴۰ -
عنوان و نام‌پدیدآور	: حقوق شرکتهای تجاری (شرح و نقد مقررات حاکم بر شرکتهای سهامی عام و خاص، مسئولیت محدود، تعاونی، تضامنی و شرکتهای خارجی) / تألیف رضا پاکدامن.
مشخصات نشر	: تهران: خرسندی، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری	: ۲۳۲ ص.
شابک	: 978-600-114-085-3
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا	
موضوع	: شرکتهای تجاری -- قوانین و مقررات -- ایران.
شناسه افزوده	: ایران. قوانین و احکام.
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۸۹ ج ۸ / K۲۱۴
رده‌بندی دیویی	: ۳۴۷/۰۱۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۱۹۵۸۳۱۸

انتشارات خرسندی

نمایشگاه و فروشگاه کتب حقوقی و مجموعه قوانین با تخفیف دائمی
تهران، خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، بالاتر از خیابان لیافی نژاد

کوچه بهشت آئین، پلاک ۲۱، طبقه اول شرقی

تلفن: ۵ - ۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۵ - ۶۶۴۹۰۵۸۴

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: Khorsandypub.com

حقوق شرکتهای تجاری

تألیف: رضا پاکدامن

چاپ اول: ۱۳۸۹ - شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

حروفچینی: زرنگاران مهرخلاق

قیمت: ۴۵۰۰۰ ریال

ISBN: 978-600-114-085-3

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۰۸۵-۳

فهرست مطالب

مقدمه.....	۷
------------	---

فصل اول: نظام حقوقی حاکم بر شرکتهای تجاری

مبحث اول: قوانین حاکم بر شرکتهای تجاری.....	۱۱
مبحث دوم: ساختار قانون تجارت.....	۱۲
مبحث سوم: تفکیک شرکتهای تجاری از شرکتهای مدنی.....	۱۳
مبحث چهارم: ویژگیهای شرکتهای تجاری.....	۱۵
مبحث پنجم: اقسام شرکتهای تجاری.....	۱۶

فصل دوم: شرکتهای سهامی

مبحث اول: تشکیل و ثبت شرکتهای سهامی.....	۱۹
مبحث دوم: تفکیک شرکت سهامی دولتی از شرکت سهامی غیر دولتی.....	۲۰
مبحث سوم: ویژگیهای مشترک شرکتهای سهامی.....	۲۲
مبحث چهارم: سرمایه شرکتهای سهامی.....	۲۳
مبحث پنجم: تشکیل و تاسیس شرکت سهامی.....	۲۵
مبحث ششم: مجامع عمومی.....	۲۹
مبحث هفتم: هیات مدیره.....	۳۶
مبحث هشتم: مدیرعامل.....	۴۴
مبحث نهم: بازارس قانونی.....	۵۲
مبحث دهم: حسابهای شرکت سهامی.....	۵۸

فصل سوم: شرکت با مسئولیت محدود

مبحث اول: تعریف و ویژگیهای شرکت با مسئولیت محدود.....	۶۳
مبحث دوم: سرمایه شرکت با مسئولیت محدود.....	۶۴
مبحث سوم: تشکیل شرکت و آثار حقوقی آن.....	۶۵
مبحث چهارم: نقل و انتقال سرمایه.....	۶۶
مبحث پنجم: مدیریت شرکت.....	۶۷

۶۸.....	مبحث ششم: مجمع عمومی شرکاء
۷۰.....	مبحث هفتم: هیات نظارت
۷۲.....	مبحث هشتم: انحلال شرکت

فصل چهارم: شرکت تعاونی

۷۳.....	مبحث اول: قوانین حاکم
۷۵.....	مبحث دوم: تعریف شرکت تعاونی
۷۷.....	مبحث سوم: طبقه‌بندی شرکت‌های تعاونی
۷۸.....	مبحث چهارم: تشکیل شرکت تعاونی
۷۹.....	مبحث پنجم: عضویت در شرکت تعاونی
۸۰.....	مبحث ششم: خروج از شرکت تعاونی
۸۳.....	مبحث هفتم: سرمایه و سود شرکت تعاونی
۸۴.....	مبحث هشتم: مجمع عمومی شرکت‌های تعاونی
۹۴.....	مبحث نهم: هیات مدیره
۹۷.....	مبحث دهم: مدیرعامل
۹۸.....	مبحث یازدهم: بازرس
۱۰۰.....	مبحث دوازدهم: انحلال شرکت تعاونی

فصل پنجم: شرکت تضامنی

۱۰۱.....	مبحث اول: تعریف شرکت تضامنی
۱۰۲.....	مبحث دوم: مسئولیت شرکاء
۱۰۳.....	مبحث سوم: مدیریت شرکت
۱۰۴.....	مبحث چهارم: سرمایه و حسابهای شرکت
۱۰۵.....	مبحث پنجم: فعالیت تجاری مستقل شرکاء
۱۰۶.....	مبحث ششم: انحلال و فسخ شرکت
۱۰۷.....	مبحث هفتم: اخراج یک شریک

فصل ششم: شرکت نسبی

۱۰۹.....	مبحث اول: تعریف حقوقی و نحوه تشکیل شرکت نسبی
۱۱۰.....	مبحث دوم: ارکان شرکت
۱۱۰.....	مبحث سوم: مسئولیت شرکاء
۱۱۱.....	مبحث چهارم: حسابهای شرکت
۱۱۱.....	مبحث پنجم: ورشکستگی و انحلال شرکت

فصل هفتم: شرکت مختلط

۱۱۳.....	مبحث اول: ماهیت حقوقی شرکت
۱۱۴.....	مبحث دوم: مسئولیت حقوقی شرکاء

۱۱۴.....	مبحث سوم: ارکان شرکت
۱۱۵.....	مبحث چهارم: سرمایه و حساب شرکت

فصل هشتم: شرکت‌های خارجی در ایران

۱۱۷.....	مبحث اول: قوانین حاکم
۱۱۹.....	مبحث دوم: حوزه فعالیت
۱۲۰.....	مبحث سوم: تشریفات ثبت
۱۲۱.....	مبحث چهارم: نحوه فعالیت
۱۲۲.....	مبحث پنجم: انحلال

فصل نهم: شرکت‌های دولتی

۱۲۳.....	مبحث اول: قوانین حاکم بر شرکت‌های دولتی
۱۲۵.....	مبحث دوم: تعریف مؤسسه دولتی و مؤسسه غیردولتی
۱۲۶.....	مبحث سوم: تعریف شرکت دولتی
۱۳۰.....	مبحث چهارم: ارکان شرکت دولتی
۱۳۳.....	مبحث پنجم: نظارت بر شرکت دولتی
۱۳۶.....	مبحث ششم: تقسیم سود
۱۳۸.....	مبحث هفتم: واگذاری سهام شرکت دولتی
۱۴۰.....	مبحث هشتم: انحلال شرکت دولتی

فصل دهم: مقررات خاص مناطق آزاد

۱۴۱.....	مبحث اول: تأسیس شرکت
۱۴۴.....	مبحث دوم: تأسیس شعبه یا نمایندگی
۱۴۶.....	مبحث سوم: تشریفات ثبت
۱۴۷.....	مبحث چهارم: تغییرات حقوقی

فصل یازدهم: راهکارهای توسعه حقوق تجارت

۱۴۹.....	مبحث اول: رویکرد اصلاح قوانین
۱۵۱.....	مبحث دوم: ضرورت یا عدم ضرورت تصویب قانون تجارت جدید
۱۵۲.....	مبحث سوم: ساختارهای قانون تجارت فعلی و لایحه اصلاح آن
۱۵۴.....	مبحث چهارم: قوانین خاص ناظر بر موضوعات قانون تجارت

نتیجه‌گیری

۱۵۹.....	۱- قانون تجارت و حقوق شرکت‌های تجاری
۱۵۹.....	۲- قانون تجارت و شرایط اقتصادی روز
۱۶۱.....	۳- قانون امور شرکت‌های تجاری

ضمائم

- ۱- اساسنامه نمونه شرکت سهامی خاص..... ۱۶۳
 - ۲- اساسنامه نمونه شرکت با مسئولیت محدود..... ۱۷۶
 - ۳- اساسنامه نمونه شرکت تضامنی..... ۱۸۰
 - ۴- اساسنامه نمونه شرکت تعاونی..... ۱۸۴
 - ۵- اساسنامه نمونه شرکت دولتی (سهامی خاص)..... ۱۹۸
 - ۶- اساسنامه نمونه شرکت دولتی (سهامی عام) ۴۲۰..... ۲۱۱
- منابع..... ۲۳۱

مقدمه

در دوره معاصر، تجارت اعم از داخلی و بین‌المللی رشد چشمگیری در جهان داشته است و هر روزه معاملات بی شماری با ارقام نجومی صورت می‌گیرد.

طیف فعالیت‌های تجاری بسیار گسترده‌تر از قبل گردیده، به طوری که نه تنها خرید و فروش، تولید، واردات و صادرات، خدمات فنی و مهندسی که بطوری سستی در حوزه تجارت بوده است، بلکه عرصه‌های جدید فعالیت تجاری در حوزه‌های فرهنگی و هنری و ورزشی نیز رشد چشمگیری داشته است.

بخش اعظم این فعالیت‌های تجاری در قالب شرکتهای تجاری صورت می‌گیرد، لذا مباحث مربوط به حقوق شرکتهای تجاری نیز در کلیه کشورهایی که در بخش تجارت توسعه یافته‌اند، نیز گسترش و توسعه چشمگیری داشته است.

به طوری که اگرچه بطور سستی مباحث مربوط به شرکتهای تجاری بخشی از حقوق تجارت این کشورها را تشکیل می‌داد ولی طی چند دهه اخیر حقوق شرکتهای تجاری مستقلاً مورد توجه قرار گرفته و غالب این کشورها دارای قانون مستقل ناظر بر شرکتهای تجاری می‌باشند.

در کشور ما نیز خصوصاً طی دو دهه اخیر تشکیل شرکتهای تجاری اعم از خصوصی، عمومی، تعاونی و دولتی رشد چشمگیری داشته است. لیکن متأسفانه به موازات رشد فعالیت شرکتهای تجاری، نظام حقوقی حاکم بر این گونه فعالیتها توسعه نیافته و حتی بسیاری از فعالان تجاری از دانش اولیه در ارتباط با حقوق و تکالیف قانونی خود غالباً بی‌اطلاع هستند.

در حال حاضر حدود یک میلیون شرکت تجاری به اقسام مختلف در کشور ما فعال می‌باشند و اگر افراد ذی نفع در هر یک از این شرکتها در نظر گرفته شود، طیف وسیعی از افراد با حقوق شرکتهای تجاری ارتباط مستقیم دارند.

اصلی‌ترین افرادی که با فعالیتهای تجاری یک شرکت مستقیماً مرتبط می‌باشند، عبارتند از:

- الف - سهامداران حقیقی و حقوقی
 - ب - نمایندگان سهامداران حقوقی در مجامع عمومی شرکتها
 - ج - اعضاء هیات مدیره
 - د - مدیرعامل
 - ه - مدیران میانی خصوصاً مدیران مالی، حقوقی و قراردادهای، بازرگانی و غیره
 - و - بازرسان قانونی شرکت
 - ز - حساب‌رسان شرکت
 - ح - دستگاه‌های دولتی حافظ حقوق دولت و حقوق عمومی (از جمله سازمان مالیاتی کشور و سازمان تامین اجتماعی)
- هر یک از اشخاص فوق برای حفظ حقوق شخصی خود یا اجرای وظایفی که به آنها محول گردیده نیازمند اطلاع از مقررات حاکم بر شرکت‌های تجاری می‌باشند. خصوصاً با عرضه گسترده سهام بسیاری از شرکتها در بورس، طیف وسیعی از سهامداران کوچک بوجود آمده است، که نیازمند اطلاع از حقوقشان در شرکتها خصوصاً در مواجهه با سهامداران بزرگ که مدیریت شرکتها را بهعهده دارند، می‌باشند.
- به همین منظور آموزش عمومی و تخصصی به عنوان یک نیاز اساسی جامعه تجاری ایران مطرح می‌باشد. امروزه بسیاری از شرکتها صرف‌نظر از مسائل تجاری، بدلیل عدم آشنایی بسیاری از مدیران این شرکتها به قوانین حاکم بر شرکت‌های تجاری، با مشکلات مستقیم و حاشیه‌ای عدیده‌ای گریبانگیر می‌باشند، به طوری که فعالیتهای اصلی شرکت تحت الشعاع مسائلی گردیده که با اطلاع از قوانین قابل پیشگیری بوده‌اند. این موضوع صرف‌نظر از خسارات و عدم نفع کلانی که به صاحبان این شرکتها اعم از خصوصی و دولتی وارد می‌سازد، در سطح ملی نیز عامل کند کننده و حتی مانعی برای اجرای برنامه‌های توسعه اقتصادی کشور می‌تواند محسوب شود. مضافاً اینکه چنانچه فعالیت یک شرکت با عوامل خارجی مرتبط گردد، این مشکلات مضاعف خواهد شد.
- در این کتاب سعی گردیده مباحث مربوط به قوانین مربوط به نحوه اداره و نظارت بر فعالیت شرکتها در ایران با رویکرد کاربردی و با پرهیز از ورود به مباحث نظری و تحلیلی برای استفاده خوانندگان محترم ارایه شود.

اگر چه قانون تجارت، هفت نوع شرکت تجاری را برسمیت شناخته است ولی اکثر قریب به اتفاق شرکتهایی که در حال حاضر در ایران در حال فعالیت اقتصادی هستند دارای یکی از قالب‌های حقوقی زیر می‌باشند:

الف) شرکتهای سهامی عام یا خاص

ب) شرکتهای دولتی

ج) شرکتهای با مسئولیت محدود

د) شرکتهای تعاونی

ه) شرکتهای تضامنی

لذا این کتاب به تشریح جنبه‌های قانونی فعالیت این پنج گروه متمرکز می‌باشد. همچنین با توجه به توسعه فعالیت شرکتهای خارجی در ایران طی سالهای اخیر، یک فصل مستقل به مقررات ناظر بر تاسیس و اداره و فعالیت شعب یا نمایندگی شرکتهای خارجی اختصاص یافته است.

از آنجایی که از سایر انواع شرکتهای تجاری پیش بینی شده در قانون تجارت یعنی شرکت نسبی، شرکت مختلط سهامی و شرکت مختلط غیر سهامی استقبال بسیار کمی در کشور ما بعمل آمده، لذا در دو فصل بصورت اجمالی این سه نوع شرکت تجاری مطرح شده‌اند.

همچنین با توجه به اینکه فعالیت شرکتهای تجاری در مناطق آزاد تابع قوانین و مقررات خاصی است، در فصل مستقلی این قوانین و مقررات مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

با توجه به تصویب لایحه اصلاح قانون تجارت توسط هیات وزیران در سال ۱۳۸۴ و اعلام وصول آن در مرداد ماه همان سال توسط مجلس شورای اسلامی، ضمن اشاره به برخی از ضعفهای لایحه مزبور در فصل‌های کتاب، در فصل آخر ضمن مقایسه ساختار فعلی قانون تجارت و لایحه اصلاح آن، رویکردی اساسی برای توسعه حقوق شرکتهای تجاری در ایران ارایه شده است.

امید می‌رود در فرایند تصویب لایحه مزبور، با نگرشی جامع و کارشناسی، و جلب نظر فعالان تجاری قانونی تولید گردد که به دور از هر گونه ابهام، تعارض و خلأ از قوام لازم برخوردار بوده و پاسخگوی نیازهای جامعه تجاری کشور باشد.

فصل اول

نظام حقوقی حاکم بر شرکتهای تجاری

مبحث اول: قوانین حاکم بر شرکتهای تجاری

اگرچه قانون تجارت و باب سوم آن (شرکتهای تجاری) به بیان مقررات حاکم بر شرکتهای تجاری پرداخته است، ولی این قانون کلیه قوانین و مقررات حاکم بر شرکتهای تجاری در ایران را در بر نمی گیرد. لذا برای آشنایی با نظام حقوقی حاکم بر شرکتهای تجاری در ایران باید مجموعه ای از قوانین را مورد توجه قرار دهیم که این قوانین عبارتند از:

- ۱- قانون تجارت (مصوب ۱۳۱۱)
 - ۲- لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت (مصوب ۱۳۴۷)
 - ۳- قوانین حاکم بر شرکتهای دولتی
 - ۴- قانون مناطق آزاد و آیین نامه های اجرایی آن
 - ۵- قوانین خاص حاکم بر شرکتهای خارجی
 - ۶- قانون بخش تعاون اقتصاد ج.ا.ایران (مصوب ۱۳۷۱) و مجموعه ای از قوانین و مقررات ناظر بر شرکتهای تعاونی
 - ۷- قانون مدنی (مصوب ۱۳۰۷)
- اگرچه این فهرست از قوانین حاکم بر شرکتهای تجاری مختصر جلوه می کند، ولی برخی از ردیفهای آن خود مجموعه ای از چند صد قانون، اصلاحیه قانون، تصویب نامه، آئین نامه و بخشنامه را شامل می گردد.

برای نمونه در زمینه قوانین و مقررات حاکم بر شرکت‌های دولتی، حجم بسیار زیادی از قوانین و مقررات در حال حاضر جاری و نافذ بوده که صرفاً برای ثبت و ضبط متن این قوانین و مقررات چندین جلد کتاب به چاپ رسیده است.

بدیهی است در این فضائی که بر اینگونه شرکت‌های تجاری حاکم می‌باشد، نه تنها برای مدیران شرکت‌های دولتی فعالیت مبادرت به فعالیت اقتصادی بسیار محدود کننده و بازدارنده می‌باشد، بلکه برای طرف‌های تجاری آنها نیز همین عدم شفافیت و عدم ثبات تصمیم‌گیری نیز ریسک زیادی را بوجود آورده است در مورد شرکت‌های تعاونی نیز همین وضعیت با شدت کمتری وجود دارد.

شرکت‌های خارجی نیز برای فعالیت تجاری در چارچوب قوانین تجاری ایران نیز مشکلات عدم شفافیت قوانین به شدت احساس می‌گردد.

مبحث دوم: ساختار قانون تجارت

قانون تجارت فعلی در ۱۳۱۱/۲/۱۳ در ۶۰۰ ماده به تصویب رسید و علیرغم گذشت بیش از ۷۷ سال از تصویب آن به عنوان یکی از مهمترین قوانین اقتصادی ایران از کارایی بسیار بالایی برخوردار است. به همین دلیل باید حقوقدانانی که برای تهیه آن همت کرده‌اند را مورد تحسین قرار داد. دومین تحول مهمی که در قانون تجارت پدید آمده است، تصویب «لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت» در ۱۳۴۷/۱۲/۲۴ توسط کمیسیون خاص مشترک مجلسین می‌باشد. به موجب این لایحه قانونی، مواد ۲۱ لغایت ۹۳ قانون تجارت که مربوط به شرکت‌های سهامی بود حذف و به جای آن مقررات جدید مشتمل بر ۳۰۰ ماده تصویب گردید.

ساختار قانون تجارت را موضوعات ذیل تشکیل می‌دهند:

۱- بابت اول: تجار و معاملات تجاری

۲- باب دوم: دفاتر تجاری و دفتر ثبت تجاری

۳- باب سوم: شرکت‌های تجاری [مواد ۲۱ الی ۹۳]

۴- باب چهارم: برات - سفته طلب - چک

۵- باب پنجم: اسناد در وجه حامل

۶- باب ششم: دلالتی

۷- باب هفتم: حق العمل کاری (کمیسیون)

۸- باب هشتم: قرارداد حمل و نقل

- ۹- باب نهم: قائم مقام تجاری و سایر نمایندگان تجاری
 - ۱۰- باب دهم: ضمانت
 - ۱۱- باب یازدهم: در ورشکستگی
 - ۱۲- باب دوازدهم: در ورشکستگی به تقصیر و ورشکستگی به تقلب
 - ۱۳- باب سیزدهم: در اعاده اعتبار
 - ۱۴- باب چهاردهم: اسم تجاری
 - ۱۵- باب پانزدهم: شخصیت حقوقی
 - ۱۶- باب شانزدهم: مقررات نهایی
- موضوع این کتاب، باب سوم قانون تجارت، یعنی شرکتهای تجاری می‌باشد.

مبحث سوم: تفکیک شرکت تجاری از شرکت مدنی

قبل از ورود به بحث درباره شرکت‌های تجاری در ایران لازم است تفکیک شرکت‌های تجاری از مدنی مورد توجه قرار گیرد، زیرا در برخی از قوانین ایران، لفظ (شرکت) به صورت عام مطرح شده که شامل شرکت‌های مدنی و شرکت‌های تجاری می‌گردد. برای نمونه در ماده ۵۷۱ قانون مدنی، شرکت این چنین تعریف شده است: «شرکت عبارت است از اجتماع حقوق مالکین متعدد در شیء واحدی به نحو اشاعه».

در این قانون و در این تعریف، (شرکت) بیانگر هر گونه مالکیت مشاعی بر هر مالی است، لذا دامنه این تعریف فراتر از شرکت‌های تجاری به شکل شناخته شده در جامعه است و لذا مقرراتی که در چارچوب این قانون و این تعریف آورده شده، نمی‌تواند ضرورتاً در مورد شرکت‌های تجاری اطلاق داشته باشد.

فصل هشتم قانون مدنی مشتمل بر مواد ۵۷۱ لغایت ۶۰۴ به احکام شرکت اختصاص یافته است. ماده ۵۷۲ قانون مدنی شرکت را به دو نوع اختیاری یا قهری طبقه‌بندی کرده است.

طبق ماده ۵۷۳ قانون مدنی "شرکت اختیاری طبق تعریف یا در نتیجه عقدی از عقود حاصل می‌شود یا در نتیجه عمل شرکاء از قبیل مزج اختیاری یا قبول مالی مشاعاً در ازاء عمل چند نفر و نحو اینها."

برای تفکیک بین شرکت‌های مورد نظر در قانون مدنی که برخی از اساتید حقوق آنها را شرکت‌های مدنی نامیده‌اند، ولی بهتر است از لفظ (مشارکت) در مقابل (شرکت‌های تجاری) استفاده شود.

در مورد شرکت‌های تجاری نیز قوانین ایران تعریف مشخصی ارائه نکرده‌اند. قانون تجارت که منبع اصلی مقررات مربوط به شرکت‌های تجاری در ایران محسوب می‌شود، نیز در این رابطه ساکت بوده است.

لیکن برخی از حقوقدانان با توجه به چارچوب حقوقی موجود، تعاریف مختلفی از شرکت تجاری پیشنهاد کرده‌اند، از جمله دکتر ستوده تهرانی از اساتید حقوق در این رابطه می‌نویسد:

«شرکت تجاری عبارت است از سازمانی که بین دو یا چند نفر تشکیل می‌شود که در آن هر یک سهمی به صورت نقد یا جنس یا کار خود در بین می‌گذارد تا مبادرت به عملیات تجاری نموده و منافع و زیان‌های حاصله را بین خود تقسیم کنند»^۱
دکتر اسکینی از حقوقدانان معاصر نیز این تعریف را از شرکت تجاری ارائه کرده است:

«شرکت تجاری، قراردادی است که به موجب آن، یک یا چند نفر توافق می‌کنند سرمایه مستقلی را که از جمع آورده‌های آنها تشکیل می‌شود، ایجاد کنند و به موسسه‌ای که برای انجام مقصود خاصی تشکیل می‌گردد، اختصاص دهند و در منافع و زیان‌های حاصل از به کارگیری سرمایه سهم شوند»^۲

ممکن است چند شرکت تجاری توافق کنند که برای فعالیت در یک رشته خاص، یک شرکت تجاری ثالث تشکیل دهند. در این صورت صاحبان در این شرکت جدید، چند شخص حقوقی خواهند بود. در این قسمت مناسب است که به تعریف شرکت در نظام حقوقی کشورهای خارجی اشاره شود. تعریف شرکت: (company) در نظام حقوقی ایالات متحده آمریکا عبارت است از: «اتحاد یا اجتماع اشخاصی برای انجام فعالیت‌های بازرگانی یا صنعتی که می‌تواند به صورت مشارکت، موسسه، اتحادیه یا سهامی باشد»

در چارچوب نظام حقوقی انگلستان نیز، این تعریف از شرکت ارائه شده است: «اتحاد مردم "People" که برای اجرای فعالیت‌های تجاری و غیره به نام آن اتحاد تشکیل شده است».

قانون شرکت‌های تجاری امارات متحده عربی مصوب ۱۹۸۴^۳ در ماده ۴ شرکت را این چنین تعریف کرده است: «شرکت، قراردادی است که به موجب آن دو یا چند نفر

۱. حسن ستوده تهرانی، حقوق تجارت - جلد اول (تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۴)، ص ۱۷۲

۲. ربیعا اسکینی، حقوق تجارت - شرکت‌های تجاری، جلد اول (تهران: انتشارات سمت، ۱۳۷۵)، ص ۱۷

3. U.A.E Commercial Companies Law (1984),

متعهد به مشارکت در یک پروژه اقتصادی می‌شوند، با قصد سودآوری، از طریق آورده سهمی از منابع مالی یا تلاش و تقسیم سود یا زیان ناشی از پروژه بین خودشان»
در برخی از کشورهای اروپایی امکان تأسیس یک شرکت توسط یک فرد یعنی با یک سهامدار وجود دارد. لذا بعضاً دیده می‌شود اینگونه شرکتهای کوچک و یک نفره وارد معاملات بزرگ با شرکتهای ایرانی اعم از دولتی و خصوصی می‌گردند. طبعاً اینگونه معاملات از ریسک بالایی برای شرکتهای ایرانی برخوردار است لذا برای کاهش اینگونه ریسکها لازم است طرفهای ایرانی قبل از نشستن دور میز مذاکره، از ماهیت شرکت طرف معامله آگاهی داشته باشند.

مبحث چهارم: ویژگیهای شرکتهای تجاری

با تشکیل یک شرکت تجاری، وضعیت حقوقی خاصی پدید می‌آید. آثار حقوقی ناشی از تشکیل یک شرکت تجاری که آن را از شرکت مدنی متمایز می‌کند، را می‌توان به شرح ذیل فهرست کرد:

الف- دارا بودن حقوق و تکالیف مستقل از شرکاء

با تشکیل یک شرکت تجاری، حقوق و تکالیف این شخصیت حقوقی مستقل از حقوق و تکالیف صاحبان سرمایه و موسسین آن خواهد بود.
لذا صاحبان سرمایه یک شرکت و خود شرکت می‌توانند به موازات و مستقل از یکدیگر از حقوق و امتیاز اقتصادی و اجتماعی استفاده کنند.
برای نمونه، یک شرکت و سهامداران آن می‌توانند مستقلاً در یک زمینه مشترک تجاری فعالیت داشته باشند.

ب- استقلال مالی

با تأسیس یک شرکت تجاری و تعیین مدیران آن که نحوه تعیین آنها را قانون تجارت یا اساسنامه همان شرکت مشخص می‌کند، هیچیک از شرکاء حق مداخله در امور اجرایی شرکت را نخواهند داشت و تنها شیوه نظارت بر امور شرکت توسط شرکاء از طریق مجمع عمومی و بازرس قانونی و یا مراجع قضایی است.

ج- اقامتگاه قانونی

نظر به اینکه شرکت تجاری بعد از تأسیس یک "شخصیت حقوقی" مستقل می‌شود، لذا به منظور سهولت در ارتباط و نظارت بر امور شرکت، یک اقامتگاه قانونی

برای یک شرکت فرض می‌شود. در نظام‌های حقوقی مختلف در جهان، مکانهای مختلفی را به عنوان اقامتگاه قانونی هر شرکت فرض گردیده است.

در ماده ۵۹۰ قانون تجارت، اقامتگاه اشخاص حقوقی مکانی تعیین شده است که (اداره امور) شخص حقوقی در آنجا باشد. ولی ماده ۱۰۰۲ قانون مدنی، اقامتگاه اشخاص حقوقی (مرکز عملیات) آنها تعیین شده است. لذا از لحاظ حقوقی تعارضی بین این دو ماده دیده می‌شود. زیرا در مورد اشخاص حقوقی، خصوصاً شرکت‌های تجاری، معمولاً (محل اداره امور) که معمولاً دفتر مرکزی نامیده می‌شود، با (مرکز عملیات) که معمولاً کارگاه یا کارخانه ای در مسافت بسیار دور و حتی در شهر دیگر واقع شده است، تفاوت وجود دارد. در رابطه با این تعارض قانونی، حقوقدانان نظرات مختلفی ارائه کرده اند، لیکن نظر قالب این است که حکم قانون تجارت به دلیل خاص بودن بر حکم قانونی مدنی به دلیل عام بودن ارجحیت دارد.

لذا اقامتگاه هر شرکت تجاری، مرکز اداره امور آن است و کلیه ابلاغ‌های قانونی، دادخواست، اظهارنامه و غیره فقط باید به اقامتگاه قانونی شرکت تسلیم شود.

د- تابعیت شرکت‌های تجاری

با تاسیس یک شرکت تجاری و ایجاد یک شخصیت حقوقی فرضی برای آن، مسأله تابعیت این شخصیت حقوقی نیز مطرح می‌باشد که در بسیاری از دعاوی تجاری بین‌المللی این موضوع از اهمیت خاصی برخوردار است.

در رابطه با تعیین تابعیت شرکت‌های تجاری نیز معیارهای متفاوتی در نظام‌های حقوقی کشورهای مختلف جهان مطرح می‌باشد. در کشور ما ایران، طبق ماده ۵۹۱ قانون تجارت اشخاص حقوقی (از جمله شرکت‌ها) تابعیت کشوری را در اختیار دارند که اقامتگاه آنها در آن کشور می‌باشد. لذا شرکتی که مرکز اداره امور آن در ایران واقع باشد، دارای تابعیت ایرانی است، ولو اینکه مرکز عملیات آن خارج از کشور باشد.

مبحث پنجم: اقسام شرکت‌های تجاری

طبقه بندی شرکت‌های تجاری در هر کشور تابع نظام حقوقی همان کشور است و لذا نمی‌توان طبقه‌بندی واحد بین‌المللی برای شرکت‌های تجاری متصور شد و حتی فراتر از آن، هر نوع شرکت ممکن است مفهوم و جایگاه خود در هر کشور را داشته باشد به عبارتی، شرکت سهامی در ایران دارای همان تعریف از شرکت‌های سهامی در کشورهای دیگر نیست. شرکت با مسئولیت محدود نیز اینچنین است. برای نمونه، در

کشور انگلستان و براساس قوانین شرکت‌ها مصوب ۱۹۸۲ با اصلاحات بعدی، شرکت‌ها باید به یکی از دو نوع عام (Public) یا خاص (خصوصی) (Private) باشند. شرکت‌های عام با پسوند (P.L.C) در نامشان از شرکت‌های خصوصی تفکیک می‌شوند. همچنین در کشور ایتالیا، شرکت‌های سهامی (S.P.A) و مسئولیت محدود (S.R.I) متداول‌ترین انواع شرکت‌ها هستند.

طبق قانون شرکت‌های تجاری امارات، شرکت‌های تجاری باید در یکی از گروه‌های زیر قرار گیرند، در غیر این صورت فاقد اعتبار قانونی خواهند بود:

1- General Partnership	شرکت تضامنی
2- Simple Limited Partnership	شرکت مختلط (غیرسهامی)
3- Joint Participation (Venture)	سرمایه‌گذاری مشترک
4- Public Joint Stock Company	سهامی عامی
5- Private Joint Stock Company	سهامی خاص
6- Limited Liability Company	مسئولیت محدود
7- Partnership Limited with Shares	شرکت نسبی

در کشور ما در ماده ۲۰ قانون تجارت، شرکت‌های تجاری به هفت نوع زیر طبقه‌بندی شده است:

- ۱- شرکت سهامی
- ۲- شرکت با مسئولیت محدود
- ۳- شرکت تضامنی
- ۴- شرکت مختلط غیرسهامی
- ۵- شرکت مختلط سهامی
- ۶- شرکت نسبی
- ۷- شرکت تعاونی تولید و مصرف

نکته: در لایحه اصلاح قانون تجارت (مصوب ۱۳۸۴ هیات وزیران) از هفت نوع شرکت تجاری پیش‌بینی شده در قانون تجارت، شرکت‌های مختلط غیرسهامی، مختلط سهامی و نسبی حذف شده‌اند، و لذا چهار نوع شرکت تجاری یعنی سهامی، با مسئولیت محدود، تضامنی و تعاونی فقط به رسمیت شناخته شده‌اند.

طبق لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت - مصوب ۱۳۴۷/۱۲/۲۴ (که برای رعایت اختصار در این کتاب لایحه قانونی اصلاح قانون تجارت نامیده می‌شود) شرکت‌های سهامی نیز به دو گروه طبقه بندی می‌شوند:

اول: شرکت‌های سهامی عام

دوم: شرکت‌های سهامی خاص

این دو نوع شرکت نیز اگرچه از لحاظ ساختار شبیه به یکدیگر هستند، لیکن در برخی از مقررات با یکدیگر تفاوت دارند که در قسمت‌های بعدی به آنها اشاره خواهد شد.

از طرف دیگر، بعد از تصویب قانون تجارت، قوانین مختلفی در رابطه با شرکت‌های تعاونی به تصویب رسیده است که به موجب آنها تغییراتی در طبقه‌بندی و مقررات مربوط به شرکت‌های تعاونی داده شده است. برای نمونه، می‌توان به قانون شرکت تعاونی، مصوب ۱۳۵۰ و قانون بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران - مصوب ۱۳۷۰- اشاره کرد.

لذا اگر چه قانون تجارت منبع اصلی مقررات مربوط به شرکت‌ها در ایران محسوب می‌شود، لیکن سایر قوانین، برخی مقررات مربوط به شرکت‌ها، مندرج در قانون تجارت را تغییر داده‌اند. لیکن متأسفانه در اکثر مجموعه قوانین تجارت که امروز منتشر می‌شود، این تغییرات در قوانین اعمال نمی‌گردد و همین موضوع موجب بروز اشتباه در شناخت قوانین معتبر و حتی بروز اختلاف بین اشخاص حقوقی ذینفع می‌گردد.